

ЛУЦЬКИЙ ДОМІНІКАНСЬКИЙ МОНАСТІР ВНЕБОВЗЯТТЯ БОГОРОДИЦІ: РЕЛІГІЙНИЙ АВТОРИТЕТ СЕРЕД МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД ЧЕНЦІВ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI СТ. – ПЕРША ЧВЕРТЬ XVII СТ.)

На підставі неопублікованих документальних джерел досліджується історія конвенту: зібрані свідчення про пожертви від вірних і поховання в монастирі, що дає змогу отримати певне уявлення про релігійний авторитет монастиря серед населення, складено список зафіксованих у документах ченців тощо. Наведений матеріал допомагає краще зрозуміти деякі особливості функціонування тогочасних монастирів в українських землях, зокрема Волині.

Ключові слова: церква, монастир, настоятель, чернець.

На сьогодні дослідження діяльності в Україні, зокрема Волині, римо-католицьких чернечих орденів, особливо до середини XVII ст., не належить до «пріоритетних завдань» української історичної науки, з'являються лише окремі публікації. Згадаємо монографію автора та окрему публікацію [1, 6], в яких наведено свідчення з волинських актових книг про римо-католицькі монастирі у Володимирському повіті Волинського воєводства, а також статтю. Нещодавно побачила світ монографія Наталії Сінкевич [3] і хоча переважна частина її матеріалу висвітлює період уже після середини XVII ст., праця містить багато й більш ранніх свідчень (передусім відзначимо переліки пожертв на користь чернечих осередків і списки їхнього особового складу). Свідчення про надання волинським конвентам, зроблені в заповітах, подає у «Додатках» до своєї монографії Михайло Довбищенко [2].

Об'єктом цієї розвідки ми обрали Луцький домініканський монастир. Віднайдені документальні свідчення доповнюють або уточнюють наведену згаданими вище дослідниками інформацію щодо пожертв Луцькому конвенту і поховань у ньому, персонального складу чернечої братії, допомагають краще зрозуміти деякі особливості існування тогочасного чернецтва в українських землях, зокрема Волині.

Зауважимо, що в одному посиланні на кілька свідчень джерела подані в тій послідовності, в якій у тексті наведені ці свідчення.

Пожертви вірних

Не лише землеволодіння матеріально забезпечувало функціонування монастиря. Було й інше

джерело фінансових (і не тільки) надходжень – пожертви вірних. Згідно з віднайденими свідченнями половина їх зроблена в заповітах, тобто тоді, коли для багатьох людей особливо гостро поставало питання «спасіння душі» і молитви ченців відігравали не останню роль у його позитивному «розв'язанні». Перелік надань наводить Н. Сінкевич*¹, ми ж подамо ті віднайдені нами свідчення про 27 пожертв, які відсутні в згаданому переліку або містять доповнення чи уточнення.

Станіслав Крушинський (23 січня 1599 р.): просив поховати його в монастирі, якому заповів 130 золотих, «ktory mam wo Łwowie u Waska porowicza na Krakowskim przedmiesciu, i 80 золотих w Grubieszowie u zida Minka, a за це просив, aby była raz w tydzien msza za dusza za moiey, за przodki moie» [4, спр. 56, арк. 62–62 зв.].

*¹ Сінкевич Н. LAUDARE, BENEDICERE, PRAEDICARE. Домініканський орден на Волині в кінці XVI – на початку XVII ст. – Київ: Кайрос, 2009. – С.260–265. Зауважимо, що в цьому переліку до 1626 р. наведені свідчення про 49 пожертв. Під 1613 р. згадано Яна «Бістрийковського», про якого зазначено: «запис у невідомому розмірі». Нам відомий запис (5 листопада 1613 р.) Яна Бистриковського, яким він свідчив, що свого часу позичив у монастиря 1000 золотих і передав домініканцям у заставне володіння Кордишів, а тепер вони повернули йому село [4, спр. 101, арк. 66]. Скоріш за все, Н. Сінкевич інформацію про пожертву Я. «Бістрийковського» отримала з візитації, у якій, можливо, сталась плутанина і насправді цього надання не було. Зробимо уточнення і щодо Якуба Бонецького, який зробив не дві, а одну пожертву (див. наведений нижче перелік). Отже, на нашу думку, кількість надань, які згадує Н. Сінкевич, потрібно зменшити на два, тобто всього їх було 47.

Мартин Шанявський, батько Домініка, пріора Володимирського домініканського монастиря (5 вересня 1600 р.): відписав 100 золотих, за що ченці мали щотижня відправляти дві «msze wiecznie. iednie za grzechi za zywota, druge albo y obie po smierci moiey u zony moiey» [5, спр. 22, арк. 1046].

Галшка з Фальчевських Вавринця Бережецького, київська ловчина (30 січня 1602 р.): заповіла 100 золотих «законником светого Доминика до Луцка, где теж в братстве их насветший Панны Марии вписана была», про отримання яких пріор «квитовал» 18 липня 1603 року [5, спр. 19, арк. 237 зв.; 4, спр. 65, арк. 497].

Миколай Мишка Варковський (27 квітня 1613 р.): заповів 2000 золотих, з яких його дружина мала давати щорічний видеркаф 50 золотих. Зазначено, що монастир повинен був до збудованого М. Варковським костелу у Варковичах «kapłana na święta uroczyste do chwały Bozey przysyłać, тобто на Boze narodzenie, на Wielką noc, на Świętki у на święta Panny naswiętszey Panny Mariey», за що власники села також платили домініканцям щорічний видеркаф у 70 золотих [4, спр. 95, арк. 150–155; 5, спр. 22, арк. 1362 зв.–1363]. Зауважимо, що впродовж 1614–1616 рр. монастир так і не отримав відписаних грошей, хоча неодноразово через суд вимагав їх у дружини померлого Миколая Мишки Варковського Галшки Сенютянки з Ляховець і його брата Станіслава [4, спр. 97, арк. 461 зв.; спр. 98, арк. 771 зв.–772; спр. 99, арк. 462 зв.; спр. 100, арк. 125–126, 274 зв., 304–305, 328; спр. 105, арк. 570–571 зв.; спр. 106, арк. 465–465 зв.]. Відомо також, що в грудні 1624 р. монастир скаржився на кн. Владислава Домініка Заславського, «лет немаючого, яко дедича» Варкович, та його опікунів: варковські орендарі євреї «Гейзин, Шмойл и Юзель» за цей рік «выдеркафу або чиншу рочного отцом доминиканом луцким не отдали» [4, спр. 140, арк. 838 зв.].

Ярош Гонсинський (21 серпня 1613 р.): заповів 100 золотих [4, спр. 95, арк. 168 зв.].

Миколай Заровський (Жаровський?) у духівниці від 14 березня 1615 р. просив поховати його в монастирі, якому відписав 200 золотих і коня зі збруєю «na mirowanie tego kosciola» [4, спр. 101, арк. 98 зв.]. Відомо, що 6 грудня цього ж року возний відніс позов Михайлу Промчейку Дядковському у скарзі монастиря щодо «незаплатення» 100 кіп литовських грошів (250 золотих), які відповідач заборгував Миколаю Заровському, а той заповів домініканцям право їх отримати [4, спр. 102, арк. 640].

Лукаш Стемпковський (11 листопада 1615 р.): відписав 50 золотих. Зауважимо, що в пізнішому заповіті від 15 червня 1616 р. він уже не згадував монастир [4, спр. 103, арк. 930–931 зв.].

Станіслав Петровський (дата заповіту відсутня, занесений до актової книги 16 вересня 1616 р.): відписав Луцькому єзуїтському колегіуму село Кучкоровець, а на ньому домініканському монастирю 300 золотих (видеркаф) [4, спр. 103, арк. 1052 зв.]. Маємо також духівницю С. Петровського від 3 грудня 1616 р., у якій він просив поховати його в монастирі поряд з батьком і заповів домініканцям половину Кучкоровця (другу половину – єзуїтському колегіуму). Крім того, з 7000 золотих, заборгованих йому брацлавським каштеляном кн. Адамом Сангушком Кошерським, 1300 відписав «na budowanie kosciola», а, якщо князь не віддасть гроші відразу, тоді 300 золотих «odebrac maia z gumien kuczkorowskich, luczyckich, deręczyckich na wszystkich wespoł albo na kazdym z osobna» [4, спр. 106, арк. 18–18 зв.]. Відомо, що в квітні 1619 р. монастир ще не отримав згадані 1300 золотих, незважаючи на скарги до суду [4, спр. 110, арк. 448–448 зв.; спр. 111, арк. 520–520 зв.].

Ганна з Бранських Станіслава Богуша Трацевського (5 квітня 1617 р.): просила поховати її в монастирі, якому відписала 300 золотих і одяг [4, спр. 106, арк. 537 зв.; спр. 108, арк. 139 зв.–141; 5, спр. 23, арк. 83–83 зв.]. 30 травня 1617 р. було складено іншу духівницю, де також згадані її поховання у домініканців і пожертвувані їм 300 золотих з одягом [4, спр. 106, арк. 645 зв.–646]. Зазначимо, що Ганна Бранська ще 9 жовтня 1616 р. відписала монастирю 300 золотих і обрала його місцем свого вічного спочинку [4, спр. 125, арк. 921]. Що ж до отримання домініканцями цих грошей, то ще в жовтні 1619 р. вони скаржились на чоловіка Ганни Бранської та її сестру Галшку Станіслава Олдаковського, які не поспішали їх віддавати [4, спр. 113, арк. 1242 зв.].

Іван Закорський (17 вересня 1617 р.): відписав 10 золотих [4, спр. 108, арк. 474 зв.].

Олена Андріївна Гулевичівна Мацея Чарлінського (16 жовтня 1618 р.): обрала монастир місцем свого вічного спочинку, якому відписала 800 золотих «na pogrzeb у budowanie kosciola» [4, спр. 109, арк. 213 зв.]. У 1620 р. вона склала ще один заповіт з аналогічним змістом щодо домініканців, а в квітні 1622 р. ченці отримали гроші [5, спр. 27, арк. 226–226 зв.; 4, спр. 131, арк. 34–34 зв.].

Ян Горайн (15 лютого 1619 р.): просив поховати його в монастирі («w kaplicy, która kosztem moim

będzie zbudowana», на її будівництво відписав 1000 золотих). Син Миколай повинен 2000 золотих «wnisc na majątnosc ziemską niezawiedziną na zapis wyderkafowy abo majątnosc za tę sume kupic, skąby czynsz abo prunent doroczny zawsze szedł na potrzeby syna mego młodszego Stephana, ktory w zakonie est u oicow dominikanow u iuz professią uczinil za gurtem starszego przeora conwentu Łuckiego, a po śmierci iego aby ten czynsz conwentowi Łuckiemu oddawany był, gdyz tu w Łucku wstąpił do zakonu» [4, ф. 25, оп. 1, спр. 112, арк. 33 зв.–34].

Якуб Ян Бонецький (20 березня 1619 р.): обрав монастир місцем свого вічного спочинку, якому відписав 50 золотих, а також двох коней, шаблю, одяг. Крім того, надав домініканцям право отримати всі грошові суми, заборговані йому різними особами і витратити їх на «ubogie szpitale u na ulicach lezące» [4, спр. 112, арк. 127 зв.–130]. Під 13 лютого 1622 р. маємо квитовий запис пріора про те, що монастир отримав від кн. Кароля Корецького 1400 золотих, заборгованих ним Якубу Бонецькому, які той у духівниці відписав Луцькому домініканському монастирю [4, спр. 127, арк. 1347 зв.].

Мацей (Матіяш) Крогулецький (30 березня 1621 р.): просив поховати його в монастирі, якому заповів 300 золотих (видеркаф) на Борилові (тримав це село в заставному володінні за «полпети тисечей золотих» від брацлавського каштеляна Яна Харленського) [4, спр. 122, арк. 290–290 зв.]. Зазначимо, що М. Крогулецький з дружиною Анною Стрижовською відписали домініканцям 300 золотих на Борилові «на муроване костела» ще записом від 18 жовтня 1620 року («маємо и повинни будемо, а по нас потомкове наши мают и повинни будут истотне заплатити при выкупне помененое маестности и взятю сумы», тобто, починаючи з 1621 р., щороку платити «аж до поднесеня тоє сумы сполна на триста золотых») [4, спр. 122, арк. 343 зв.–344]. Через півроку після складання духівниці монастир отримав 300 золотих, про що пріор «квитовал» 12 липня 1621 року [4, спр. 138, арк. 556].

Ян Григорій Бекер (14 квітня 1621 р.): побажав знайти у домініканців вічний спочинок і відписав їм грошову суму (900 золотих), яку «mał na aędzie smukowskiey» [4, спр. 122, арк. 370 зв.].

Андрій Горечковський (21 серпня 1621 р.): просив поховати його в монастирі, якому пожертвував 25 золотих, таку ж суму заповів на свій «rogzzeb» [4, спр. 125, арк. 153].

22 лютого 1622 р. до актовї книги занесено тестамент Оршули з Валич, дружини Григорія

Лепесовицького (закінчення заповіту відсутнє, тому його дата невідома), в якому просила поховати її в монастирі та відписала 100 золотих ченцям і стільки ж на «rogzzeb» [4, спр. 129, арк. 124 зв.].

Андрій Борзобогатий Красенський (8 лютого 1623 р.): обрав монастир місцем свого вічного спочинку і заповів домініканцям 2000 золотих на селі Красному (щорічний видеркаф 50 золотих) [4, спр. 133, арк. 788; 5, спр. 31, арк. 297]. У 1624–1625 рр. ченці скаржились на посесорів села, які не давали позивачам відписані гроші [4, спр. 140, арк. 493–493 зв.; спр. 145, арк. 116 зв.]. Відомо, що в червні 1625 р. монастир з цього приводу позивав Марка Михайловича Гулевича, князів Андрія, Юрія і Яна Стефановичів Збаразьких Воронецьких) [5, спр. 32, арк. 705].

Павло Гулевич (11 березня 1623 р.): просив поховати його в монастирі, якому заповів 300 золотих на маєтках Сернічки і Качин [4, спр. 133, арк. 242 зв.].

12 квітня 1623 р. возний відніс трибунальські позови Марціяну Ковалковському, а також Яну, Людвіку, Христині й Сузанні, синам і донькам померлого Адама Ольшамовського, який разом з М. Ковалковським були «екзекуторами» заповіту Яроша Гонсинського: «доминикани припозвали до прислухання всказаня баницьи и ее публикацьи за спротивене се через помененых екзекуторов тестаменту пана Гонсинского декретови трибуналскому и недопущене чиненя екзекуцьи ведлуг помененого декрету урядови гродскому Луцкому за суму 200 золотых полских декретом трибуналским в справе о незаплачене сумы 100 золотых полских помененому костелови тестаментом помененого пана Гонсинского легованых» [4, спр. 134, арк. 530–530 зв.].

Ян Ходановський (29 квітня 1624 р.): заповів монастирю «konio wronego, za ktorego mi dawano złoty 60 polskich, szable, deką s kolnieszem czerwona falendiszowa, baią blekitną podszytą, u niey czaprazka u guzikow dętych okragłych pułtora tuzina srebrnych, dołoman lazkwowy falendyszowy, guzikow takich ze iako u udek srebrnych siedmnascie» [4, спр. 133, арк. 565 зв.].

Антоній Сволинський (13 липня 1624 р.): відписав домініканцям 300 золотих [4, спр. 139, арк. 705].

Войцех Кобильський (15 лютого 1625 р.): заповів монастирю 500 золотих, а 2 червня 1625 р. датовано квит пріора про отримання цих грошей [4, спр. 142, арк. 357; 5, спр. 32, арк. 86 зв.].

Незадовго до 17 січня 1625 р. Олександр «Pełka» просив поховати його в монастирі, яко-

му відписав 100 золотих, а зазначеного дня його дружина Єльжбета Волчковна передала пріору гроші [4, спр. 142, арк. 50а зв.–51].

Криштоф Грабський (12 липня 1625 р.): заповів домініканцям 20 золотих [4, спр. 146, арк. 283 зв.].

Вище ми згадали кілька пожертв, зроблених не в заповітах, хоча в цих випадках складені де-що пізніше духівниці «повторювали» цю інформацію. Однак багато пожертв взагалі не пов'язані із заповітами. Подаємо їхній перелік.

27 вересня 1604 р. львівський аптекар і міщанин Войцех Жглодицький свідчив, що 60 золотих, які йому заборгувала Ганна Семашківна Федора Загоровського, він подарував пріору «на помощь мурования костела» [4, спр. 72, арк. 245 зв.–246].

7 квітня 1617 р. монастир позивав «ксендза Софрониуша князя Соколского» [кн. Стефан Маркович Сокольський. – С. Г.], який відписав щорічні 70 золотих «на две рате выдержку за суму пенезей 1000 золотых полских на селе Михлине» і кілька років справно платив, але в 1617 р. перестав, точніше, з однієї «рати» (35 золотих) дав лише половину [4, спр. 106, арк. 541 зв.].

13 вересня 1621 р. Самуель Вишневський свідчив, що в червні 1620 р. він позичив кн. Анні Ходкевичівні Юхима Корецького 210 золотих, отримавши від неї за це в заставне володіння терміном на три роки шість волок «з поддаными осельми» в селі Янівці, а тепер він своє право на посесію відписав монастирю [4, спр. 138, арк. 754–754 зв.]. Однак Анна Ходкевичівна не дозволяла «увязат» домініканців у маєток і не віддавала їх гроші, тому впродовж кількох років монастир намагався вирішити конфлікт через суд [4, спр. 130, арк. 140; спр. 132, арк. 41–42; спр. 134, арк. 528 зв., 589; спр. 136, арк. 21–23]. І лише в 1624 р. ченці отримали від неї 210 золотих [4, спр. 139, арк. 466 зв.–467].

20 квітня 1623 р. пріор свідчив про передачу монастирю кн. Юрієм Пузиною 300 золотих, які князь у лютому цього ж року позичив у Войцеха Тудоровецького з дружиною, а подружжя відписало домініканцям право на цей борг [4, спр. 133, арк. 453–454, 469 зв.].

26 червня 1623 р. пріор «квитовал» про те, що Олександр Білостоцький віддав йому 20 золотих, які позичив у «Jana Wowogowa Pilitowskiego», а той передав право на борг монастирю [4, спр. 133, арк. 805–805 зв.].

У жовтні 1623 р. чернець Луцького домініканського монастиря Іполит Гулевич відписав чернечій спільноті все своє майно, а також гроші, за-

борговані йому різними особами [4, спр. 135, арк. 228–236 зв.; 5, спр. 31, арк. 300 зв.–301]. Серед цих грошових сум були 4000 золотих, які кн. Самійло Корецький позичив у батька Іполита – Андрія Гулевича, але в 1622 р. помер, так і не віддавши борг. Відомо, що в 1625 р. (вірогідно, такі спроби були і в 1624 р.) домініканці через суд намагались отримати гроші від доньки князя – Анни Корецької, але безрезультатно, хоча судові постанови були на користь позивачів. Так, у квітні 1625 р. возний їздив до маєтку княгині Торговиці «на одправу и увязане» монастиря у володіння ним для отримання грошової компенсації, але йому заборонили це робити [4, спр. 141, арк. 291 зв.; спр. 144, арк. 327; спр. 145, арк. 55].

Під 20 квітня 1624 р. маємо судовий позов у скарзі монастиря на Марка Михайловича Гулевича – «отживляючи справу по смерти» батька відповідача Михайла Янушевича, який свого часу позичив 220 золотих у Софії Длугошівни Івана Дубовецького, вона ж, у свою чергу, передала право на борг луцькому каноніку Бартоломею Стемпковському, а вже той відписав цю грошову суму домініканцям. Зауважимо, що згаданому каноніку отримати гроші не вдалось, хоча він намагався це зробити, і ще в 1620 р. було рішення Люблінського трибуналу на його користь («всказане баниции и присужене сумы пенезей тисеча трохсот и двадцати золотых за неотданем сумы помененое»). Відсутність інших свідчень залишає відкритим питання щодо отримання монастирем цих 220 золотих [4, спр. 118, арк. 756 зв.–757].

Згадаємо також позов від 5 квітня 1625 р. у скарзі монастиря на Вацлава і Яна Бокіїв Печихвостських, які мали заплатити позивачам 20 кіп литовських грошів (50 золотих), відписаних їхнім батьком Філіпом [4, спр. 145, арк. 117; 5, спр. 32, арк. 152–152 зв.].

Десятина збіжжя з села Гнідава*¹. Була надана монастирю польськими королями, можливо, великими князями литовськими, але невідомо, коли саме. У скарзі 1616 р. згадані «привилеи святое памети королев полских костелови Луцкому закону Доминика светого наданых и през теперешнего короля потвержонных, абы каждый держачий маестности села Гнидавы давав монастирю щорічну десятину збожа вшелякого, так ярины, опроч овса, яко и озимины» [4, спр. 105, арк. 652]. Найдавніше свідчення про десятину маємо в 1605 р.: 11 листопада Шимон Круневич, «дер-

*¹ Село входило до Луцького староства.

жавца короля его мл гнидавский», у присутності возного хотів віддати пріору шість золотих за 1605 р. «за десятину водлуг постановеня и квитов стародавних с преорами и капитулою бывшими», але настоятель відмовився брати гроші. У скарзі відсутнє пояснення цього, можливо, причина була подібною до тієї, яку наведено в іншому аналогічному випадку (див. далі) [4, спр. 75, арк. 558–558 зв.]. Про існування конфлікту між домініканцями і Ш. Круневичем щодо гнідавської десятини свідчить позов від 2 квітня 1606 р. у скарзі монастиря на Круневича, який не дав десятину збіжжя за 1604–1605 рр. (збитки позивачів становили 3000 золотих)*¹. Однак відповідач пояснював, «же не повинен есми был жадное десетины давати» [5, спр. 15, арк. 1292–1293 зв.]. Останнє віднайдене свідчення про конфлікт домініканців з Шимоном Круневичем датовано 24 травня 1606 р. – монастир позивав «о неотдане десятины збожа вшелякого пшеници, жита, гречки, ячменя и иных ярин вшеляких ведле привилеев на тот кляштор наданых и през теперешнего короля его мл потвержоный» [5, спр. 15, арк. 57 зв.].

Відомо про конфлікт ченців з іншим гнідавським посесором – київським хорунжим Гаврилою Гостським. Так, 11 листопада 1616 р. він скаржився з приводу того, що цього дня хотів віддати пріору «десетину албо чынш дорочный, то ест золотых десет полских з маєтности» позивача «з части села Гнидавы», яку тримав, але настоятель не взяв, пояснивши, що «неведати для якої прычыны» йому дають ту десятину [4, спр. 105, арк. 621 зв.–622]. Однак через кілька тижнів, 7 грудня, домініканці позивали Г. Гостського, який за 1615 р. віддав лише десятину озимих, а за 1616 р. взагалі нічого не дав і «отдати за частокротным упоминанем их не хочет» [4, спр. 105, арк. 652]. Відомо, що в листопаді 1617 р. Г. Гостський заплатив монастирю десять золотих [4, спр. 108, арк. 420 зв.]. Ми не віднайшли свідчень про десятину за наступні п'ять років, однак посесором Гнидави залишався Г. Гостський. Так, 11 листопада 1623 р. він скаржився на пріора у зв'язку з тим, що зазначеного дня мав віддати монастирю за цей рік десятину «с фолварку гнидавского» (12 золотих) і поїхав з грошима до села Новий Став, але відповідач через слугу переказав, що «пенезей за тую десетину приходячих на тот час от тебе не возмет

*¹ Незрозуміло, звідки взялась така значна сума грошей, бо в наведених нами свідченнях замість десятини збіжжя дають 6–12 золотих. Вірогідно, до визначених монастирем «шкод» входили також штрафи за невиконання судових постанов.

и самого тебе до себе не казал пустит для небезпеченства от поветрия» [4, спр. 135, арк. 709 зв.–710]. Ці 12 золотих пріор взяв 20 січня 1624 року [4, спр. 129, арк. 403]. До кінця визначених для цієї розвідки хронологічних меж свідчення про подальші стосунки між монастирем і Гаврилою Гостським нами не віднайдені.

Отже, всього нам відомі 53 пожертви, з них 25 – у заповітах. На підставі свідчень про 250 надань, зроблених до 1809 р., Н. Сінкевич зазначає, що 37 % усіх добродійств на користь Луцького домініканського монастиря були здійснені в духівництвах [3, 77]. Як бачимо, до 1626 р. цей відсоток був більший. Щодо пожертв нерухомості, у восьми випадках її відписували у власність братії, двічі – в посесію. Частіше відписували гроші (39 надань), у більшості випадків сума становила 100–300 золотих. Інколи жертвували щорічний видеркаф (50–70 золотих). Тричі відписували гроші та майно і один раз – лише майно. Нерідко (14 свідчень) монастирю передавали право на гроші, позичені певній особі. Зазначимо, що в заповітах подібних пожертв було небагато (2 свідчення), значно частіше право на борг надавалось окремим записом.

Не в усіх випадках монастирю вдавалось отримати відписане на його користь, особливо пожертвуване в заповітах, бо спадкоємці того, хто склав духівництво, не завжди поділяли його бажання матеріально підтримати монастир і не поспішали віддавати вже нібито «свої» гроші. Так, маємо 10 свідчень про виплату домініканцям пожертв, але відомі 12 випадків, коли вони через суд намагались отримати відписані їм гроші, майно.

Наведені свідчення про пожертви вірних (додамо, що, крім 15–20 дворів у Луцьку, домініканці володіли селом Новий Став, а з кінця 1623 р. – ще п'ятьома маєтками) дають підстави твердити, що монастир був добре матеріально забезпечений*². Наталія Сінкевич зазначає, що згідно з доходною книгою конвенту у 1619 р. отримав приблизно 2160 флоринів, а головним джерелом прибутку був продаж продуктів сільського господарства і промислів [3, 76]. Заможність монастиря підтверджується й спро-

*² Зазначимо, що деякі ченці Луцького домініканського монастиря були достатньо заможними. Так, 29 квітня 1622 р. возний відніс позов до села Міркова у скарзі одного з них, ченця Яна Гораїна, на свого брата Миколая щодо отримання половини майна, яке залишилось після смерті їхнього батька («о выделене половици сумы 15000 золотых полских албо допущеня половици маєтности Мирковское») [4, спр. 130, арк. 141].

можністю позичати гроші в борг різним особам. Так, у березні 1604 р. луцький земський писар Михайло Гулевич Воютинський отримав позов у скарзі пріора з ченцями – «а то до листу запису оным на усчине долгу певного од позваного даного». Через два місяці монастир знову скаржився щодо неповернення боргу 100 золотих [4, спр. 70, арк. 165 зв., 330 зв.]. Вище ми згадували позику у домініканців 1000 золотих Яном Бистриковським і передачу ним у заставне володіння ченців села Кордишова. Гроші були позичені до 1606 р., бо Я. Бистриковський мав їх повернути 6 січня цього року, але не зробив цього і вже наступного дня отримав позов у скарзі монастиря з цього приводу. В квітні Я. Бистриковський зобов'язався віддати борг у 1607 р., однак не повернув гроші навіть у 1608 році. В січні 1609 р. пріор скаржився, що «водле интерцизы» між Яном Бистриковським і монастирем, «учиненой» на Люблінському трибуналі 22 червня 1608 р., той мав віддати 1000 золотих 6 січня 1609 року. Позивач чекав цілий день, але даремно. В квітні 1609 р. Я. Бистриковський разом з дружиною Анною Хотецькою «дали запис» монастирю про повернення боргу в 1610 р., але в черговий раз не виконали своєї обіцянки, і в березні 1611 р. возний відніс подружжю трибунальський позов «ку прислуханю всказаня на» відповідачах «вины баницыи выволаня с Короны Полское и панств, до нее належачих водле отосланя от уряду гродского Кременецкого, яко о том позов тот сведчит». Конфлікт залагодили в 1613 р.: записом від 5 листопада Ян Бистриковський свідчив, що свого часу позичив у монастиря 1000 золотих, за що передав у заставне володіння домініканців Кордишів у Кременецькому повіті, але тепер йому повернули це село [4, спр. 76, арк. 82 зв., арк. б/н, між 106 і 107; спр. 77, арк. 900; спр. 80, арк. 291–291 зв.; спр. 81, арк. 293; спр. 82, арк. 72 зв.; спр. 83, арк. 56–56 зв.; спр. 86, арк. 212; спр. 88, арк. 317 зв.; спр. 90, арк. 412–412 зв.].

Аналогічний конфлікт спостерігаємо між монастирем і Бенедиктом Гулевичем з дружиною Софією з Коморова Струсівною. Записом від 22 січня 1612 р. подружжя свідчило про позику у домініканців 200 золотих (мали віддавати щороку 14 золотих). Через тиждень, 28 січня, Б. Гулевич «оповедал», що в 1611 р. «взяли от их мл 200 золотых полских на выдержкаф, от которое сумы мели записати рочного чиншу 14 золотых полских на селе своем Передместю на каждый рок». Цим записом (28 січня 1612 р.)

домініканців «в той чинш, в посесию пустивши, увезали». Непорозуміння почались відразу – вже в лютому 1612 р. Бенедикт Гулевич з дружиною позивали монастир з приводу ошуканства під час складання угоди*¹. В 1619 р. пріор з ченцями скаржились на Софію Струсівну з її другим чоловіком Щасним Средзинським (Бенедикт Гулевич помер у 1613 р., див. «Поховання») не повертають позичені 200 золотих. У квітні 1619 р. монастир позивав Дмитра Андрійовича (пізніше став домініканським ченцем з ім'ям Іполит) і Олександра Михайловича Гулевичів (дідичів села Передмістя), а також Щасного Средзинського (посесора) – вони, як «сукцесори» Софії Струсівни не віддають позичені нею 200 золотих. Згідно з рішенням Луцького гродського суду в березні 1621 р. монастир мали «увязат» у село і двір Передмістя «на одправу» згаданої грошової суми, позиченої на той час уже померлою Софією Струсівною, але місцевий урядник заборонив це робити. Після цього, в червні 1622 р., Дмитро і Олександр Гулевичі отримали трибунальські позови «до прислуханя се баницыи и ее публикации в справе о долг позычоный». Зазначимо, що намагання домініканців впродовж 1623–1625 рр. повернути гроші залишилися безрезультатними [4, спр. 111, арк. 466 зв.; спр. 112, арк. 237 зв.–238; спр. 120, арк. 556 зв.; спр. 125, арк. 580–580 зв.; спр. 126, арк. 43; спр. 130, арк. 614; спр. 140, арк. 493; спр. 141, арк. 529 зв.; 5, спр. 20, арк. 937–937 зв., 950–951; спр. 24, арк. 422–422 зв.; спр. 31, арк. 828–830].

Відомі ще кілька випадків, коли монастир позичав гроші певним особам. Так, у 1612 р. Миколай Мишка Варковський з дружиною «на wyderkaf wzieli pozyczyli» 150 золотих [4, спр. 109, арк.

*¹ Подружжя скаржилось: «взяли од велебностей ваших 200 золотых полских, от которых и чинш рочный подняли дават по золотых полских 14 на каждый рок, што и сознанем своим поводе потвердит на рочках обецали, гды на тот час рочки для зайстя сейму не судили, с тых причин поверили велебностям вашим мемраму своего голого толко з ицитиуляциею написаню до сознаня того чиншу рочного 14 золотых од 200 золотых, а для певности и другого мембраму на 400 золотых от его мл пана Адама Прусиновского, подкоморого володимерского, поводом даного и служачого, гды теды по сейме роки земские припали, поводе чинечи досыт обетници и повинности записови своему велебностям вашим даного сознане того чиншу рочного на оных роках перед зуполным судом земским Луцким учинили, а велебност ваша так того запису от поводов велебностям вашим даного на тое сознане служачого, яко и того од пана подкоморого володимерского на 400 золотых поводом служачого, а велебностям вашим повереного отдати не хочете и не отдаете ку шкоде и ублизению поводов, которых шкод себе быти менуют на 400 золотых полских» [5, спр. 21, арк. 97 зв.–98].

139–139 зв.]. Князь Стефан Сокольський записом від 12 вересня 1613 р. позичив 1000 золотих і обіцяв «заплачене од тоє сумы выдержкафу або чиншу рокового аж до оддання и заплачене тоє истотноє сумы пенезей» [4, спр. 95, арк. 193 зв.]. У 1614 р. кн. Михайло Корибут Вишневецький узяв у борг (запис від 17 березня) 1170 золотих, які мав повернути в 1617 р., однак у 1616 р. помер, а його дружина Раїна Могилянка гроші не віддавала. Тільки в липні 1622 р. один із нащадків князя повернув борг [4, спр. 113, арк. 78 зв.; спр. 125, арк. 582 зв.–583; спр. 131, арк. 534–534 зв.]. Згадаємо також Шимона Хишовського, який у 1620 р. позичив (запис від 15 вересня) 1000 золотих на два роки [4, спр. 125, арк. 585 зв.] і Йозефа Пашинського – він узяв у борг (запис від 2 червня 1625 р.) 400 золотих, які мав повернути в наступному році [5, спр. 32, арк. 85].

Отже, давати гроші в борг було дещо ризиковано і в окремих випадках чекати на повернення грошей доводилось багато років. Невідомо, на яких умовах монастир позичав гроші, але, мабуть, це було вигідно, і якщо домініканці навіть не вигравали у фінансовому плані, то могли здобути прихильність певних осіб. Не можна також відкидати ймовірність того, що цими позиками прикривали фінансові оборудки.

Заможність монастиря дозволяла нагороджувати певних осіб за допомогу, службу тощо. Так, записом від 12 жовтня 1595 р. пріор з усією братією свідчили, що, «*maiąc wzgląd na ucziwe posługi szlachetnego pana Stanisława Sosnickiego, który czynił z młodych lat, zapisuiemy*» йому 50 золотих на селі Новий Став [4, спр. 47, арк. 190], а 14 липня 1621 р. пріор подарував Яну Мошенському 50 золотих (до отримання грошей йому передали в посесію волоку землі в Новому Ставі), зазначена й причина такої прихильності: «*chcąc mieć onego tym gorętszą chęć ku usługowaniu kościołowi*» [4, спр. 122, арк. 610].

Хоча монастир мав гроші для передачі їх у борг, він не завжди вчасно платив податки. Відомо, що волинський поборця Лаврентій Древинський двічі скаржився на домініканців у зв'язку з «неодданем побору Єго Кр Мл» за 1601 і 1602 роки. З приводу другої скарги пріор пояснював, що монастирю неправильно визначили суму побору*¹.

*¹ «[...] ижем ест от пана поборцы на деляте нееслушне поданый, бом побор самому поборцы водле квиту старого заплатил, то ест з Городниці, з Нового Ставу и з домков местских затыльных зчол не больше толко золотых сем приходило, иле пан поборца од мене над старый квит взял болшей золотых и грошей осм, то ест приходило сем, а он взял золотых осм и грошей осм, а взявши болш, домков костелных местских на великую шкоду костелную не вписал» [4, спр. 66, арк. 971; спр. 68, арк. 1309–1309 зв.].

Поховання

У наведених вище заповітах (див. «Пожертви вірних») 14 осіб просили поховати їх у монастирі; крім того, згадано батька Станіслава Петровського, похованого тут раніше. Отже, всього 15 людей. Однак маємо й інші свідчення про те, що ця обитель стала місцем вічного спочинку ще кілька осіб. Два з них – у духівниці: Петра Лещинського (6 липня 1609 р.) [4, спр. 82, арк. 358] і Анни Гулевичівни Матвія Мровинського (5 травня 1616 р.) [4, спр. 103, арк. 518]. Відзначимо, що в цих заповітах відсутні пожертви домініканцям. Що ж до інших поховань, то 18 серпня 1609 р. в монастирі ховали вбитого ченця Вінцента [4, спр. 84, арк. 498], 25 серпня 1612 р. – Варвару з Кобилинських Зигмунта Русовецького [4, спр. 93, арк. 813 зв.] і 25 вересня 1613 р. – Бенедикта Гулевича [4, спр. 94, арк. 818 зв.]. У монастирі також поховали Станіслава Андрійовича Градовського, убитого 4 вересня 1615 року [4, спр. 103, арк. 298 зв.], і в 1625 р. – Яна Гораського [3, 265].

Отже, всього нам відомі 22 особи, які знайшли вічний спочинок у монастирі або виявили бажання бути похованими у ньому.

Шпиталь

Віднайдено єдине свідчення: Андрій Борзобогатий Красенський у вже згаданому заповіті від 8 лютого 1623 р. відписав 2000 золотих «на шпитал до отцов доминиканов луцких, который я фундую» [4, спр. 133, арк. 788 зв.].

Повсякденне життя

У наведених вище свідченнях про інциденти із застосуванням сили часом йшлося про участь у них в ролі нападників ченців Луцького домініканського монастиря. Судячи з того, що це були непоодинокі випадки і реакція суспільства на них згідно з формулюванням скарг була доволі стриманою, можна твердити, що така поведінка ченців не сприймалась як надзвичайна (сказане стосується взагалі тогочасного чернецтва, як римо-католицького, так і східного обряду). Однак участь окремих ченців у нападах, побиттях тощо, та й взагалі поведінка, яка часом була несумісною з уявленням про чернецтво як людей, які добровільно побажали зректись, наскільки це можливо, грішного світського життя, присвятивши себе служінню Всевишньому, відповідно, могла, в свою чергу, сприяти поширенню серед населення таких моральних норм поведінки, коли вже не вбачали принципової різниці між побиттям ченця і світської людини.

Звісно, не варто перебільшувати і навряд чи таке ставлення до чернецтва було притаманне більшій частині суспільства. Зазначимо також, що є різні люди і прояви насильства щодо будь-яких категорій населення завжди були і будуть. У той же час свідчення про подібні інциденти допомагають краще зрозуміти поширене серед населення ставлення до чернецтва, місце і роль останнього у суспільстві. Нами віднайдені кілька свідчень про побиття домініканців Луцького монастиря, які ми нижче й наводимо.

16 червня 1580 р. возний оглядав ченця Яна, якого побили слуги Андрія Добринського, і за свідчив «на плечу левом рану битую» [4, спр. 21, арк. 459 зв.]. 20 січня 1604 р. двоє домініканців були послані пріором у справах до Кременця і коли вони проїжджали через село Мстишин (володіння луцької мостовничої Раїни з Малина Івана Борзобогатого Красенського), точніше, повз місцеву корчму, з неї вибігли корчмар з багатьма іншими особами, які напали і «пошарпали» згаданих ченців [4, спр. 70, арк. 26]. У 1605 р. пріор скаржився на Станіслава Селігорського, «который се в Луцку на тот час без службы гултайско се бавил, и на Симона, меховника луцкого»: позивач у справах послав ченця Павла, але в Луцьку відповідачі напали на нього і сильно поранили («неведат, естли же будет жив»), а також пограбували [4, спр. 73, арк. 122 зв.–123]. Маємо свідчення возного, який 18 серпня 1609 р. був у монастирі «и там на тот час на жадане отцов закону того ж о гвалтовное през ран обводе менованых заданые забите небожыка отца закону того ж велебного Винцентого, субдякона, который мает на тот час погреб при костеле кляштору того ж в Луцку отправовалсе урожоного Симона Курневича, державцу гнедавского, над долом на сминтару и перед кляштором голосно за мужобойцу поволал и людей до ведомости привел» [4, спр. 84, арк. 498]. Згідно зі скаргою монастиря на Стефана Сербина Кобецького той 28 листопада 1609 р., «споткавшы на добровольной дорозе» ченця Кристина, який «с дичами и з иншою челядю кляшторною» в'їхав до Луцька через «браму за Глусцем», разом з помічниками напав на нього, побив і пограбував. З іншої скарги з цього приводу дізнаємось, що ченця сильно поранили: «руку левую полгаком кост на полы перерубили, хрибет вес побили плазами, шаблями и обухами, око левое подбили». В березні возний їздив «з листом увяжчим» від Луцького земського суду до маєтку Стефана Кобецького Киверці «на

отправу и увязаня за суму пенезей осмсот тридцат и полсема золотого полского», яку мав заплатити «за збите и зранене брата Кристина и возниця», однак киверецький урядник заборонив «увязане» [4, спр. 84, арк. 707–707 зв.; спр. 86, арк. 359 зв.; 5, спр. 18, арк. 1279 зв.–1280]. Згадаємо також скаргу пріора на гайдука з Гнідави Матвія з помічником, підданих пана Круневича, які 27 лютого 1612 р. побачили монастирського урядника, «на цминтару при костеле стоячого», і без жодних пояснень почали ображати його «слова усчипливими, уродзеню его доткливими», після чого, «до брони порвавшисе», поранили, до того ж пограбували [4, спр. 93, арк. 263 зв.–264].

Нам невідомі причини цих нападів. Два інциденти, пов'язані з паном Круневичем, скоріш за все, були наслідком ворожнечі між ним і монастирем з приводу гнідавської десятини збіжжя. Щодо інших нападів, то, можливо, вони були звичайними пограбуваннями, можливо, певну роль тут відіграло дещо зневажливе ставлення частини населення до чернецтва взагалі (ситуація могла значно загостритись у випадку, коли представники перших відпочивали в корчмі, повз яку проїжджали ченці). На підтвердження сказаного наведемо скаргу пріора на Станіслава Мойковича Жеготу, який 7 липня 1623 р. у Луцьку зустрів ченця місцевого домініканського монастиря Петра і почав «отповеди якиес неслушныє и непристойныє чинити, киваючи рукою, лжечи и соромотечи слова усчипливими всих законников конвенту вышменованого, мовечи тыє слова, не поможет вам и капица ... ажу [слово пошкоджене. – С. Г.] вас, по улицах волочачи, видлами окладати, на што гледило и слухало веле людей зацных» [4, спр. 134, арк. 722 зв.].

Однак, одна справа – ставлення (позитивне чи негативне) до чернецтва взагалі, інша – до конкретного монастиря. Звісно, який завгодно конфлікт будь-якої особи з Луцьким домініканським конвентом міг негативно вплинути на її ставлення саме до цієї чернечої спільноти. Правда, непорозуміння були різними. Можна конфліктувати з приводу грошей, майна – і зовсім інше, коли «неприсмно дивує» поведінка ченців у, так би мовити, «професійній» сфері. Згадані нижче інциденти якраз і могли змінити ставлення позивачів до луцьких домініканців. Так, Анна Костюшковичівна Хоболтовська, дружина Костянтина Колпитовського, в квітні 1615 р. «ускаржаючисе перед ксендзом Балцером Тышкою, официялом луцким, просила справедливости на мниха кляштору Луцкого зало-

ження Панны Марии регулы светого Доминика на име Антонина, преора, который мимо слушност важилсе шлюб дати кнежати его мл Юрю Михайловичу Чорторийскому с панною Зузанною Борзобогатянкою Красинского», хоча раніше священник у селі Колпитов уже обвінчав князя з Федорою, донькою позивача. Однак луцький «офіціал» пояснив, що кн. Ю. Чорторийський звертався до нього за дозволом на другий шлюб і отримав його (подробіці відсутні) [4, спр. 100, арк. 452 зв.]. У червні 1620 р. Олександр Сокольський скаржився на монастир: його неповнолітнього сина Даніеля, «на науках в колеіу Луцком будучого», домініканці забрали до себе і «оного гвалтовне в кляшторе держат, до релии закону своего примушаючи». Коли мати Даніеля, дізнавшись про це, приїхала до Луцька і посилала до монастиря возних, «просечи, абы сына, гвалтом взятого, до неє пуцоно», пріор не дозволив. На час подання скарги хлопця ще не відпустили [4, спр. 119, арк. 383 зв.–384].

Повертаючись до ймовірних причин нападів на луцьких домініканців, відзначимо, що в окремих випадках певну роль могло відіграти негативне ставлення частини православного населення до поширення на Волині римо-католицької віри.

Персоналії

Дослідниця Н. Сінкевич, яка опрацювала багато архівних матеріалів і публікацій, наводить перелік ченців, який на сьогоднішній день є найбільш повний. Зрозуміло, що про весь особовий склад монастиря ми навряд чи коли дізнаємось, але, сподіваємось, з часом згаданий перелік ставатиме все більш докладним. Нижче ми подаємо віднайдені нами документальні свідчення, який доповнює список, складений Н. Сінкевич.

Пріори*¹

Северин: найдавніше відоме свідчення маємо під 5 жовтня 1561 р., останнє – 3 квітня 1579 року [4, спр. 3, арк. 213; спр. 19, арк. 240].

Домінік Новоставський: 2 травня 1580 року [4, спр. 21, арк. 439].

Северин: 17 жовтня 1581 року [4, спр. 25, арк. 232].

Валентій Родзинський з «Гродка» («Грудецький» у списку Н. Сінкевич [3, 314]): найдавніше свідчення маємо під 26 серпня 1583 р., останнє – 30 травня 1586 року [4, спр. 30, арк. 334 зв.; спр. 35, арк. 504].

Ян: фігурує 8 квітня і 29 червня 1587 року [4, спр. 37, арк. 234 зв., 505 зв.].

*¹ У випадках, коли наведена лише одна дата, йдеться про єдине віднайдене нами свідчення про цього пріора.

Григорій Кунецький («бакаляр у Светом Писме»): найдавніше свідчення маємо під 3 вересня 1587 року. Згадується також 15 квітня 1588 і 1 вересня 1591 років [4, спр. 37, арк. 810; спр. 33, арк. 140; спр. 38, арк. 821 зв.].

Андрій Велогорський: у запису під 9 грудня 1590 р. згадано «при бытности ксендза преора луцкого брата Андрея Велогорского», але коли саме він був настоятелем – невідомо [4, спр. 38, арк. 85].

Михайл Мостицький («бакаляр у Светом Писме»): найдавніше відоме свідчення датовано 16 лютого 1592 р., останнє – 5 жовтня 1593 року [4, спр. 40, арк. 272; 5, спр. 8, арк. 152 зв.].

Ян «Євангелист» (лектор): найдавніше свідчення маємо під 19 квітня 1594 р., останнє – 10 жовтня 1595 року [4, спр. 45, арк. 441; 5, спр. 11, арк. 348].

Людвік Яновський: фігурує 29 жовтня 1597 і 18 червня 1598 років [4, спр. 52, арк. 710; спр. 51, арк. 168].

Ігнатій Ковнацький: згадується 4 березня 1599 і 13 січня 1600 років [4, спр. 55, арк. 183 зв.; спр. 56, арк. 310].

Ян: 23 березня 1602 року [4, спр. 64, арк. 305].

Мартин Млодавський: фігурує 27 січня і 29 вересня 1603 року [4, спр. 67, арк. 111 зв., 962].

Августин Ястрембський (з «Туробина»): найдавніше свідчення маємо під 6 грудня 1603 р., останнє – 2 лютого 1610 року [4, спр. 67, арк. 1091; спр. 86, арк. 216].

Каспар Варетіус: фігурує 2 липня 1610 р., а 8 березня 1611 р. його згадано як померлого [4, спр. 88, арк. 317 зв.; спр. 90, арк. 412].

Клементій («Клеменс»): 23 березня 1611 року [4, спр. 90, арк. 412].

Бернард Пегасіус («Писма Светого доктор»): найдавніше свідчення – під 22 січня 1612 р., останнє – 10 грудня 1613 року [4, спр. 89, арк. 918; спр. 97, арк. 46 зв.].

Антонін: найдавніша згадка – в позові, віднесеному 26 квітня 1614 р., остання – під 16 грудня 1617 року [4, спр. 97, арк. 461 зв.; спр. 108, арк. 624].

Августин Ястрембський: 7 серпня 1618 року [4, спр. 110, арк. 448 зв.].

Яцек («Гияцинт») Келчовський («бакаляр у Светом Писме»): найдавніше свідчення маємо під 6 квітня 1619 р., останнє – 14 липня 1622 року [4, спр. 111, арк. 520; спр. 131, арк. 534].

Яцек («Гияцинт») Любонський: найраніша згадка датована 10 червня 1623 р., остання – 25 червня 1625 року [4, спр. 133, арк. 726; спр. 146, арк. 201 зв.].

Ченці*¹

Прокіп (каплан): 14 жовтня 1567 року [4, спр. 9, арк. 493].

Ян: 16 червня 1580 року [4, спр. 21, арк. 459 зв.].

Йозеф (вікарій): 10 жовтня 1595 року [5, спр. 11, арк. 349].

Костянтин: 10 жовтня 1595 року [5, спр. 11, арк. 349].

Мацей: 10 жовтня 1595 року [5, спр. 11, арк. 349].

Томаш: 10 жовтня 1595 року [5, спр. 11, арк. 349].

«Илярый» (Іларіон?): 30 жовтня 1595 року [5, спр. 10, арк. 334].

Бартоломей: 21 січня 1604 року [4, спр. 70, арк. 26].

Фелікс: 21 січня 1604 року [4, спр. 70, арк. 26].

Мануїл («Емануел») Чеховський (субпріор): 18 вересня 1604 року [4, спр. 70, арк. 806 зв.].

Мацей (Матіяш) Шаневський (Шанявський?): 8 жовтня 1604 року [4, спр. 71, арк. 1031].

Павло: найдавніше свідчення маємо під 21 лютого 1605 р., останнє – 5 грудня 1607 року [4, спр. 73, арк. 122 зв.; спр. 80, арк. 1170 зв.]. Можливо, це «Павел Казіміренсіс», якого під 1604–1606 рр. згадує Н. Сінкевич [3, 316].

Криштоф: 29 листопада 1605 року [4, спр. 75, арк. 634].

Фелікс: 29 листопада 1605 року [4, спр. 75, арк. 634].

Мадзевський (Мадзевовський?): 24 травня 1606 року [5, спр. 15, арк. 57 зв.]. Вірогідно, це «Адріан Моджеловський», згаданий під 1604–1606 рр. Н. Сінкевич [3, 316].

Зигмунт (субпріор): згадується 3 червня і 15 листопада 1606 року [4, спр. 76, арк. 578, 987].

Бенедикт Конопинський (Канопницький?), «казнодея»: найдавніше свідчення датовано 15 листопада 1606 р., відомо, що 11 вересня 1608 р. віднесено позов і одним з позивачів був цей чернець [4, спр. 76, арк. 987; спр. 80, арк. 1351].

Августин Тарнавський: 5 грудня 1607 року [4, спр. 80, арк. 1170 зв.].

Марек: 5 грудня 1607 року [4, спр. 80, арк. 1170 зв.].

Раймунд (кантор): 5 грудня 1607 року [4, спр. 80, арк. 1170 зв.].

Северин: 5 грудня 1607 року [4, спр. 80, арк. 1170 зв.].

Ян («казнодея»): 5 грудня 1607 року [4, спр. 80, арк. 1170 зв.].

Томаш Лопушевський: згадується 6 січня і 28 листопада 1609 року [4, спр. 83, арк. 56; спр. 84, арк. 707].

Вінцент (субдиякон): фігурує 19 червня 1609 р., відомо, що 18 серпня цього року його поховали в монастирі [4, спр. 84, арк. 70 зв., арк. 498].

Кристин (Криспін? Кристіан?): 18 листопада 1609 року [4, спр. 84, арк. 707 зв.; 5, спр. 18, арк. 1279 зв.].

Флоріян Равський (субпріор): найдавніше свідчення маємо під 22 січня 1612 р., останнє – 7 грудня 1616 року [4, спр. 89, арк. 919; спр. 105, арк. 652].

Себастьян (субпріор): фігурує 28 лютого і 20 жовтня 1612 року [4, спр. 93, арк. 263 зв.–264; спр. 92, арк. 871].

Валентий (субпріор, «казнодея»): згадується 25 серпня 1612 р., а 27 квітня 1613 р. фігурує як субпріор [4, спр. 93, арк. 813; спр. 95, арк. 155].

«Витов»(лектор): 25 серпня 1612 року [4, спр. 93, арк. 813].

Мельхіор («закристіан»): 25 серпня 1612 року [4, спр. 93, арк. 813].

Олександр Заяць: найдавніше свідчення маємо під 17 березня 1614 р., останнє – 21 червня 1625 року [4, спр. 125, арк. 582 зв.; спр. 144, арк. 807 зв.].

Еразм: 30 червня 1614 року [4, спр. 99, арк. 208 зв.].

Мартин: найраніше свідчення датовано 23 березня 1615 р., останнє – 7 грудня 1616 року [4, спр. 100, арк. 205 зв.; спр. 105, арк. 652].

Павло: фігурує незадовго до 7 березня 1617 року [4, спр. 106, арк. 265].

Лукаш Радванський: згадується 7 квітня і 1 травня 1617 року [4, спр. 106, арк. 541 зв., 577]. Можливо, це «Лука Люблінський», якого під 1618 р. згадує Н. Сінкевич [3, 317].

Мацей Слотвинський: найдавніше свідчення маємо під 7 квітня 1617 р., останнє – 8 травня 1621 року [4, спр. 106, арк. 541 зв.; спр. 123, арк. 158].

Криштоф: 1 травня 1617 року [4, спр. 106, арк. 577]. Можливо, це чернець «Христофор», якого під 1618–1619 рр. згадує Н. Сінкевич [3, 317–318].

Ян (субпріор): 11 листопада 1617 року [4, спр. 108, арк. 420 зв.]. Вірогідно, це субпріор «Іоан Хреститель Мілковський», згаданий під 1618–1619 рр. Н. Сінкевич [3, 317–318].

Стефан Гораїн: у заповіті Яна Гораїна від 15 лютого 1619 р. зазначено, що його молодший син Стефан став ченцем Луцького домініканського монастиря [4, спр. 112, арк. 34].

Стефан «Плескулюш» (диякон): 21 жовтня 1619 року [4, спр. 114, арк. 398].

Теоділ (субпріор, каплан): 21 жовтня 1619 р. згадується як каплан, 15 жовтня 1624 і 25 червня 1625 рр. фігурує як субпріор [4, спр. 114, арк. 398, спр. 146, арк. 201 зв.; 5, спр. 31, арк. 828].

«Кришпін» (Криспін? Кристіан?): 12 травня 1620 року [4, спр. 119, арк. 88 зв.].

*¹ У випадках, коли наведена лише одна дата, йдеться про єдине віднайдене нами свідчення про цього ченця.

Бернард «Wszerecius» (лектор): 7 травня 1621 року [4, спр. 138, арк. 493].

Бонавентура: 20 липня 1621 року [4, спр. 122, арк. 610].

Мар'ян («Marcianus») «Колумбин» (субпріор, лектор): найдавніше свідчення маємо під 19 вересня 1621 р., останнє – 20 квітня 1623 року [4, спр. 123, арк. 595; спр. 133, арк. 454].

Ян Гораїн (диякон): 29 квітня 1622 [4, спр. 130, арк. 141].

Бенедикт (субпріор): найраніша згадка датована 7 травня 1622 р., остання – 7 липня 1623 року [4, спр. 130, арк. 612; спр. 134, арк. 722 зв.]. Можливо, це чернець «Бенедикт Варгенський», якого під 1618–1619 рр. згадує Н. Сінкевич [3, 317–318].

Олександр: 7 травня 1622 року [4, спр. 130, арк. 612]. Можливо, йдеться про Олександра Зайця (див. вище).

Ян Вольський: найдавніше свідчення – під 14 липня 1622 р., останнє – 16 червня 1623 року [4, спр. 131, арк. 534 зв.; спр. 134, арк. 699 зв.].

Петро: 7 липня 1623 року [4, спр. 134, арк. 722 зв.].

Іполит Гулевич: прийняв чернечий постриг 9 серпня 1623 р., згадується 2 червня 1625 року [4, спр. 135, арк. 228 зв.].

Казимир Закревський: 8 січня 1624 року [4, спр. 137, арк. 34].

Вінцент Бухавський: 16 жовтня 1624 року [5, спр. 31, арк. 305].

Альберт Лигонський: 16 жовтня 1624 року [5, спр. 31, арк. 305].

Чеслав: 18 грудня 1624 року [4, спр. 140, арк. 8].

Лаврентій: 31 грудня 1624 року [4, спр. 140, арк. 927 зв.].

Томаш Ольшамовський: 21 червня 1625 року [4, спр. 144, арк. 807 зв.].

Габріель Годзимирський (лектор): 23 червня 1625 року [4, спр. 146, арк. 197 зв.].

Наведені свідчення разом з переліком, який подає Н. Сінкевич, дозволяють хоча б приблизно визначити чисельність чернечої спільноти. Так,

усього впродовж першої чверті XVII ст. відомі 91 брати. Ймовірно, до цього числа можна було б додати принаймні ще три особи з наведеного нами списку, але, скоріш за все, їх потрібно ототожнити з певними домініканцями зі списку, складеного Н. Сінкевич. За період 1604–1607 рр. згадуються 26 ченців, 1618–1622 рр. – 33. Беручи до уваги, що «пересічний» чернець наврояд чи перебував в одному монастирі менше кількох років (згідно з віднайденими свідченнями Олександр Заяць мешкав у Луцькому конвенті 11 років, а Н. Сінкевич визначає середню тривалість в ордені 107 професів за 1660–1782 рр. у 23 роки [3, 313]), виглядає цілком вірогідним припущення щодо одночасного проживання в конвенті більшості з цих 26 (або 33) домініканців. Насправді їх мало бути більше, бо частина ченців залишились для нас невідомими. Отже, маємо підстави твердити, що чисельність братії в першій чверті XVII ст. була не менше 25–30 осіб. Наталія Сінкевич згадує таблицю з праці А. Бзовського, згідно з якою в 1606 р. чисельність ченців Луцького домініканського монастиря становила 30 осіб. Правда, на думку дослідниці, ці дані викликають «суттєві сумніви, бо жоден з подальших хронологічних зрізів [тут читача відсилають до складеного нею списку особового складу конвенту. – С. Г.] не фіксує такої кількості братії при луцькому монастирі до середини XVIII ст.» [3, 118].

* * * * *

Луцький домініканський конвент – найдавніший з відомих нам римо-католицьких монастирів у Луцьку і один з перших, фундованих на Волині. Впродовж досліджуваного періоду зростає його релігійний авторитет серед місцевого населення, що підтверджується свідченнями про пожертви монастирю від вірних і поховання в ньому. Володіючи кількома селами, конвент був доволі заможний, і це забезпечило матеріальні умови для існування досить чисельної чернечої спільноти.

Джерела та література

1. Горін С. Монастирі Західної Волині (друга половина XV – перша половина XVII століть). – Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 2007.
2. Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2008.
3. Сінкевич Н. LAUDARE, BENEDICERE, PRAEDICARE. Домініканський орден на Волині в кінці XVI – на початку XVII ст. – Київ: Кайрос, 2009.

4. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК України). – ф. 25, оп. 1.
5. ЦДІАК України. – ф. 26, оп. 1.
6. Horin S. Rzymskokatolickie zakony na Wołyniu w końcu XVI – pierwszej ćwierci XVII wieku w materiałach archiwalnych // Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej / redakcja J. Kłoczowski, A. Gil. – Lublin, 2005. – Rok 3. – S. 113–128.

Сергей Горин

**ЛУЦКИЙ ДОМИНИКАНСКИЙ МОНАСТЫРЬ УСПЕНИЯ ПРЕСВЯТОЙ
БОГОРОДИЦЫ: РЕЛИГИОЗНЫЙ АВТОРИТЕТ СРЕДИ МЕСТНОГО НАСЕЛЕНИЯ
И ПЕРСОНАЛЬНЫЙ СОСТАВ МОНАХОВ
(вторая половина XVI в. - первая четверть XVII в.)**

На основании неопубликованных документальных источников исследуется история конвента: сведения про пожертвования от верующих и погребения в нем дают нам определенное представление о религиозном авторитете обители среди населения, составлено список зафиксированных в документах монахов. Собранный материал помогает лучше понять определенные особенности функционирования монастырей в украинских землях, в частности на Волыни.

Ключевые слова: церковь, монастырь, настоятель, монах.

Serhij Horin

**THE LUTSK DOMINICAN MONASTERY OF THE IMMACULATE VIRGIN MARY:
ITS RELIGIOUS PRESTIGE BETWEEN LOCAL POPULATION AND MONK
PERSONNEL (UNTILL THE END OF THE 1625)**

Drawing from the unpublished documental sources the author researches the history of this convent: the evidences about donations from population and burials in monastery are collected, the list of recovered monks is fixed. The research allows for better understanding of the some aspects of Volyn monasteries functioning in the period.

Keywords: church, monastery, abbot, monk.

УДК [94:726.54](477.75)«1944/1991»

Андрій Соколов (м. Сімферополь)

**З ІСТОРІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ СОБОРУ СВЯТОГО
КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА У ХЕРСОНЕСІ
(1944–1991)**

Розглядається історична доля собору Святого Рівноапостольного князя Володимира у Херсонесі в період 1944–1991 рр. Продемонстровано вплив державної культурної політики на стан пам'ятника. Особлива увага надається участі Херсонеського державного історико-археологічного заповідника і громадськості у збереженні та реставрації собору.

Ключові слова: Володимирський собор, Херсонес, охорона пам'яток, руйнування, реставрація

Охорона пам'яток історії та культури в радянський період перебувала в тісній залежності від культурної політики, що проводилась вищим керівництвом країни. Особливо яскраво це ілюструє ставлення держави до будівель храмів і монастирів, які нерідко використовувалися в господарських цілях, перебували в занедбаному стані або цілеспрямовано знищувались. У цьому зв'язку примітна доля собору Святого Володимира у Херсонесі.

Херсонеський Свято-Володимирський собор – одна з найбільш відомих і шанованих православних святинь на Україні. Історія його створення і відновлення широко висвітлена в кримиознавчій літературі. Серед останніх робіт варто відзначи-

ти колективну працю В. С. Виноградова, В. Б. Іванова, М. І. Золотарьова, В. В. Хапаєва «Владимирський собор в Херсонесі» [1], статті Л. М. Крошченко та Є. І. Осадчого [2], Ю. А. Бабінова і Л. В. Марченко [3].

Незважаючи на значний масив існуючої літератури, проблема збереження Володимирського собору до цих пір не отримала належної наукової оцінки. Стаття, заснована на широкому колі опублікованих і неопублікованих джерел, переслідує мету максимально повно висвітлити проблему охорони Володимирського собору в період 1944–1991 рр. Після ліквідації Херсонеського Володимирського чоловічого монастиря в 1923